

Hála egy idegen ajkú polgárnak, terjedt a magyar nyelv a fővárosban is: „Szabad királyi Buda város községtanácsa, egy szerb ajkú tanácsos indítványa folytán elhatározta, hogy f. évi szeptember 1-től kezdve, az államhivataloknál közlekedést kivéve, a község minden ügyei magyar nyelven tárgyalassanak.”

Girókuői P. Ferenc országos nagy képes naptárára Heckenast előfizetési felhívást tett közzé 1861-re. Pesty szkeptikus kommentárja:

„A lefolyt esztendőben több naptárvállalat indított meg, melynek élére jó hangzású nevekkel dicsekedhetők irók álltak néha, mégis az első folyam után már megakadt. Tán nem tévedünk, ha az ily naptárak a nemzet minden osztályának akartak megfelelni. *Óvakodjunk ezen sokat markolástól* – hiszen azt sem kívánja senki, hogy valamely szindarab a páholyok meg a karzat tetszését egyaránt nyerje ki, – és igyekezzünk hű olvasó közönséget magunknak teremteni.”

A szemfüles temesvári szerkesztő két román hírrel is szolgált: „Az erdélyi Telegraful román azt állítja, hogy a szük nadrág nem magyar, hanem román ósviselet, a miénk pedig mint ázsiai törzsé a török bugyogó. Döntsük el a vitát röviden! Húzzon magára minden magyar és román sarkantyús csizmát, és szük magyar–román nadrágot.”

*Szatmári Károly hazánkfia rövid időn egy román képes újságot fog ily cím alatt megindítani „Illustratia”, szerkesztője a román irodalomban ismeretes egyén Záni leend.»

Az Egyveleg rovat egyik legérdekesebb – s bizony, elég sokáig felettebb aktuális – rövidhíre arról számolt be, miképpen játszották ki a zomboriak a császári kormányzat helyi kiszolgálói, a „Bach-huszárok” által kiadott rendelkezést, mely sértette '48 függetlenségi érzelmű magyarságának jogos nemzeti érzelmeit. E vidéki hetilapról szóló ismertetésemet ezzel a kommentárt nemigen igénylő tudósítással zárom, fejet hajtva Pesty Frigyes történész-lapszerkesztő emléke előtt is:

„– Egy zombori levelező írja, hogy ott közelebb, polgármesteri rendeletnél fogva, kidoboltattott, hogy a magyar nemzeti színű szalagok árulása eltiltatik. A zombori szépek azonban – mint a levelező megjegyzi – úgy látszik, még e különös rendelet kiadása előtt bőven ellátták magokat a kedvenc színű szalagokkal, mert alig láthatni öltözéket e diszítvány nélkül.”

Dr. Fenyvesi László

A kecskeméti közmunkajegyek

A Numizmatikai Közöny XII. kötetében, gazdasági papírpénzek (utalványok) és munka-elismervények című alfejezetben Gohl Ödön¹ részletesen ismerteti a kassai közmunkajegyeket. 1914-ben további 28 féle változattal egészíti ki előző évi jegyzékét.² A szerző rövid bevezetőjében megemlíti, hogy a kassai közmunkajegyekhez „hasonlót más magyarországi városokból eddig nem ismerek”.

A közelmúltban hagyatéki anyagból Kecskeméten használt közmunkajegyek kerültek elő. Az öt darab jegy három típust képvisel. Az első, igényesebb típust (1 példány) az 1850-es évek végén használták, míg a második, egyszerűbb típust (3 példány) az 1870-es és 1880-as években. Ez utóbbinak két változata ismert. Ugyancsak az 1880-as években használták a harmadik típust (1 példány) is.

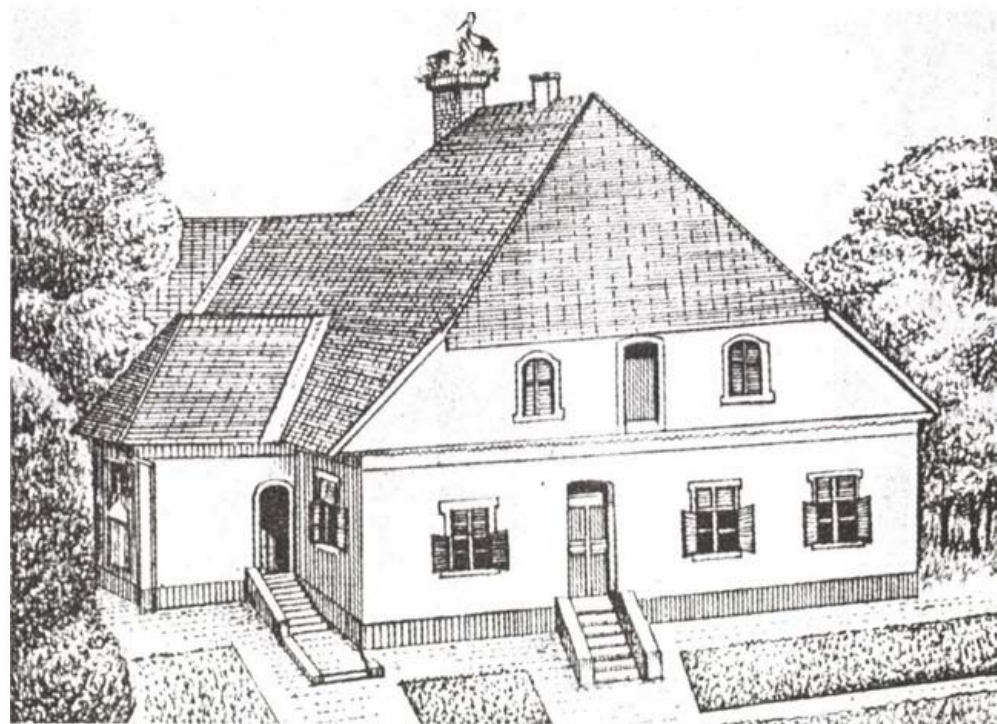
A közmunkajegyek leírása (a dőlt betűs részek tintával írt, kéziratos kiegészítések).

I. típus. Bordás, merített szürkés papíron nyomtatott és kézzel írt szöveg, kilenc sorban: Házzám: 344 2dk Tized / Nyugta / 12 igaz megyei közmunka napszámról, melyet / hogy Banó Imre Úr folyó évi / majus hó 28. napján leszolgált legyen, / ezennel bizonyítom. / Kecskeméten majus 28 1858 / Viragh / úti biztos. – Méret: 127 x 99 mm.

II. típus, 1. változata. Sima, egyszerű sárgásfehér papíron kézzel írt és könyomással sokszorosított szöveggel, kilenc sorban: Tized 2. Házzám 361. / Nyugta / Tizenhat 1/2 igaz közmunka nap- / számról, melyet hogy Bánó / Imre úr t. é. april hó 26 napján leszolgált / legyen ezennel bizonyítom. / Kecskemét 1876 / Dékány / utibiztos – Méret: 111 x 101 mm.

¹Gohl Ödön: Magyar robotjegyek. Numizmatikai Közöny, 1913, 123–144. old.

²Gohl Ödön: Kassai közmunkajegyek. Numizmatikai Közöny, 1914, 68–70. old.

Az egykori Bánó-ház

II. típus, 2. változata. Sima, egyszerű sárgás papíron, kézzel írt és könyomással sokszorosított szöveggel, tíz sorban: 2 Tized 108 Hákszám. / Nyugta / Négyigás közmunka nap / számról, melyet hogy Bánó / Imre f. é. maj hó 8 napján / leszolgált legyen, ezennel bizony / tom.- / Kecskeméten 1885 évre / Dékány / 4 f. utibiztos. – Méret: 104 x 106 mm.

Egy további példány, ez utóbbival, a második változattal teljesen azonos, de Bánó János névre szól, és 1886. április 20-án keltezték. – Méret: 113 x 106 mm.

III. típus. Sima, egyszerű sárgásfehér papíron nyomtatott és kézzel írt szöveg, hat sorban: 13. 1887 Dber 16. / Bánó János úr 2/118. 1887 évre 14 igás / naptól közmunka-váltás tartozását lefizette 25 frt. 20 kr. / azaz: Huszonöt forint 20. kr. / Nagy Sándor Vundam Antal / ellenőr. főpénztárnok. – Méret: 172,5 x 74 mm.

Megjegyzés: A szelvény felső szegélyéhez közel a hosszú vízszintes vonal a szelvényhatárt jelzi, ennek mentén vágták le az ívről. A dátumozás alatt szintén vízszintes vonal van. Bánó János neve után ismét ott látható a titokzatos 2/118, ami a korábbi darabok 2 tizedének és a hákszámnak felelhet meg. Ugyanakkor jelentős változás is történt 1887-ben. Míg 1886-ban Bánó János „leszolgált” közmunkáját Dékány utibiztos igazolta, 1887-ben már ugyanezen kecskeméti polgár közmunkaváltás tartozásának kifizetését igazolta a főpénztárnok. Vagyis míg 1886-ban még valódi munkaelismervényt nyújtáltak, addig 1887-ben, nyilván a közmunka megválthatóvá vált, már a kifizetett pénzt nyújtották az adóhivatalnokok.

A közmunkajegyeken szereplő érdekes kifejezés: a tized, további kutatásra serkenti a numizmatikust, hiszen ezt hákszám követi. Vagyis a tized valamiféle utcanevet, esetleg házak tömbjét, csoportját helyettesíthette.

Kecskemét közigazgatási felosztása az elmúlt századok során többször változott. Visszatérő jellegzetessége ennek az volt, hogy a várost részben járásokra, részben tizedekre osztották, „de a kétféle felosztás alapelveit nem ismerjük... Az utcaneveket nem is tartották nyilván, az első hivatalos utcánév-adás csak 1850-ben történt.”³ A levéltári kutatások azt

³Bálintné Mikes Katalin: Kecskemét város Tanácsa a XV–XIX. században. Bács-Kiskun megye múltjából. II. Iványosi-Szabó Tibor szerk. Kecskemét, 1979, 5–57. old.

bizonyítják, hogy a közmunkajegyek keletkezésének idején Kecskeméten 11 tized létezett. A Bánó-ház 1746-tól kisebb-nagyobb átalakításokon ment át. A sorozatos átszámolás miatt különböző házszámokat viselt. Így pl. Bánó Imre idején 1858-ban a 344-est, 1876-ban a 361-est, 1885-ben és '86-ban a 108-ast, míg ugyanebben az évben Bánó János neve alatt már 118-ast használtak. Később „...az 1897-es összeírásban a 109. szám alatt szerepel a Vásári nagy utcában. A térképek szerint ez a ház a ma is meglévő Bánó-házzal (ma a Magyar Naiv Művészek Múzeumának épülete) azonosítható...⁴

A ház mai képét a mellékelt rajz mutatja. Az 1960-as évek végéről származó, az épület felújításával kapcsolatos műszaki leírás történeti részében ez áll: „Gáspár András u. 11. sz. lakóház, az ú.n. BÁNO-HÁZ, Kecskemét egyik jelentős világi emléke. ...A lakóház eredeti, a XVIII. századra jellemző telekelrendezésével, alaprajzi megoldásával és homlokzati kialakításával, részletképzésével egyik jellemző és értékes példája a XVIII. sz. folyamán – végleges formájában a XVIII. sz. – XIX. sz. fordulóján – kialakult alföldi városi (salva guardia) lakóháznak.”⁵

Zombori Lajos

Győr első vashídjának története

Száz éve, 1892. május 8-án halt meg Baross Gábor „vasminiszter”. Győr városának díszpolgára, négy ciklusban országgyűlési képviselője volt. Hervadhatatlan érdeme a vasutak államosítása, a dunai hajózás fejlesztése, a Vaskapu szabályozásának befejezése és a fiemei kikötő kiépítése. Kiemelkedik intézkedései közül a vasúti zóna díjszabási rendszer bevezetése. Ennek lényege: személy- és áruszállításnál a távolsággal arányosan csökkent egy-egy zónaegységre jutó díj. „Azt akarom – mondotta –, hogy a brassói ténsasszony Budapestre jöjjön kalapot venni.” A zónadíj bevezetésével az utasok száma 1885-től 1890-ig 6,5 millióról 25 millióra, a bevétel 7,5 millió forintról 15,5 millióra emelkedett. Óriási energiával látott hozzá a közlekedés fejlesztéséhez, vasutak, hidak, árvízvédelmi töltések építéséhez. Győr város különösen sokat köszönhet tevékenységének, többek között az első vashíd megépítését is.

Államtitkári éve alatt –1883-ban – volt a nagy győri árvíz. A város külső kerületeiben egész utcasorok dőltek romba. A pusztulás után megindult a nagyszabású árvízvédelmi munka; a hidprogram elkezdése és megvalósítása a Rábaszabályozó Társulat által. A munkálatok elvégzésére és irányítására Baross Gábor kormánybiztost nevezett ki, szentmártoni Radó Kálmán Vas vármegye főispánja személyében. A Közmunka és Közlekedési Minisztérium vezetését 1886-ban foglalta el, ezután még nagyobb energiával és teljhatalommal látott hozzá elképzeléseinek megvalósításához.

Győrben a Rábán három, a Rábécán két jármos cölöphíd, a Dunán dereglyehíd tette lehetővé a közlekedést. 1885-re a hidak annyira elhasználódtak, hogy veszélyt jelentettek nemcsak az árvíznél, hanem a forgalom levezetésénél is. A legjobban elkorhadt cölöpzetű, a Rábán lévő Hosszú-híd volt. Ezt rossz állaga miatt, de a közmunka és közlekedési miniszter rendeletére is, sürgősen meg kellett újítani. A jégzajlás a híd épségét már több ízben veszélyeztette, ezért a szerkezetet egy méterrel a legnagyobb vízszint fölé kellett volna emelni. A végrehajtást indokolta a hidrotechnikai mérés is. Hogy a legnagyobb víztömeg akadálytalanul lefolyjon, a híd lefolyási szelvényét 56 m²-re kellett bővíteni.

Nemcsak a város, hanem a Rábaszabályozó Társulat is érdekelve volt a híd építésénél, mert a költségek egy részét átvállalta. Emiatt 1886 tavaszán a legolcsóbb változatot dolgozta ki a műszaki osztály. Ha ez a terv megvalósult volna, Győr korszerűtlen, pár évtizedig szolgáló, a város fejlődését gátló műtárggyal lett volna „gazdagabb”. A folyókon tökéletes munkát végző társulat a hídnál szüklátokörűnek bizonyult. Figyelmen kívül hagyta a város fejlődését és olyan hidat akart építeni, mely a múltnak szól! Mindenáron jármos cölöphíd építését

⁴Székely György muzeológus (Bács-Kiskun megyei múzeum, Kecskemét) levélbeli közlése nyomán.

⁵Bács-Kiskun megyei Tervező Vállalat, Kecskemét (Tsz: 69/70-5650). Műszaki leírás a Kecskemét, Gáspár A. u. 11. épület felújításához című dokumentációból.